

nadahnuća, Istina pisma i eklezijalna dimenzija nadahnuća). U drugom dijelu (str. 143—212) pisac razlaže što je kanon, crkveno učiteljstvo i kanon, starozavjetni kanon u židovskoj predaji, kanon Svetog pisma u božansko-apostolskoj predaji. Ovomu dijelu dodaje bilješku o Kumranu (otkriće stoljeća, kumranska zajednica, biblioteka Kumrana). U trećem dijelu (213—284) razlaže povijest biblijskog teksta i njegovu kritiku. Tumači kritiku teksta, povijest izvornog teksta, iznosi povijest starih prijevoda Biblije i nove prijevode Biblije na žive jezike. U četvrtom dijelu (str. 285—409) tumači što je to biblijska hermeneutika. U tom okviru tumači hermeneutičnost, biblijski smisao, iznošenje biblijskog smisla i, na kraju, povijest biblijske egzegeze.

Na početku knjige u Uvodu tumači ime »Biblija«, »Sveto pismo«, daje podjelu Svetog pisma, govori o potrebi i koristi studija Svetog pisma i iznosi povijest Uvoda u Sveto pismo kao posebnog kolegija koji se predaje na bogoslovnim učilištima. Na kraju knjige donosi izbor iz bibliografije u kojemu ćemo naći mnoštvo inozemnih napisa, pa i izbor domaćih izdanja o tom predmetu. Međutim, pisac je u bibliografiji među *enciklopedijama* svakako trebao još navesti »Biblijski leksikon, KS, Zagreb, 1972; X. Leon-Dufour, Rječnik biblijske teologije, KS, Zagreb, 1969; Grabner-Haider, Biblični leksikon, Ljubljana, 1984; Enciklopedija Biblije, Duhovna stvarnost, Zagreb, 1980. i još neka. Ona su naime pisana jezikom koji će naši studenti najbolje razumjeti.

Adalbert Rebić

Johannes REITER — Ursel THEILE (ur.), *Genetik und Moral. Beiträge zu einer Ethik des Ungeborenen*, M. Grünewald, Mainz, 1985, str. 251.

Neki smatraju da je možda najdublja »revolucija« današnjice na području biologije, i to posebice s obzirom na molekularnu biologiju i genetiku. Mnogi etički problemi nastaju zbog razvoja ovih znanosti, a s velikom se sigurnošću predviđaju veći i značajniji uspjesi što će, kao nužna posljedica, zaoštriti i etičku problematiku.

Knjigu »Genetika i moral. Prilozi etici nerođenih« uredili su Johannes Reiter, teolog moralist, i Ursel Theile, genetičarka, oboje iz Mainza. Knjiga je izdana u nizu »Moralna teologija interdisciplinarno«, a sadrži petnaest priloga u pet odsjeka: znanstveno genetičke informacije, pravne i političke per-

spektive, teološko-etička razmišljanja i praktična usmjerenja. Osim literature navedene u tekstu, većina priloga donosi i izabranu bibliografiju, a na kraju knjige je i rječnik temeljnih bioloških pojmova.

U prvom odsjeku najprije Ursel Theile i G. Gerhard Wendt daju osnovne informacije iz humane genetike. Zatim Barbara Hobom govori o mogućnostima, perspektivama i granicama genetske tehnologije. Autorica zaključuje da su mogućnosti gotovo neograničene. Odatle odgovornost da čovjek ne postane žrtvom, nego dobitnikom u ovom velikom razvoju. Profesor ginekologije i porodiljstva Siegfried Trotnow (Erlangen-Nürnberg), poznat po uspjehu u vezi s prvim djetetom začetim »u epruveti« i rođenim u Njemačkoj, sa svojim suradnikom Michaelom Barthelom opisuje postupak i probleme izvantjelesne oplodnje. S ovom grupom u Erlangenu bila je u vezi i zagrebačka ekipa (sada već pokojni profesor Drobnyak i suradnici) kojima je također 1983. uspjela oplodnja »u epruveti« te se rodio Robert Veriga, prvo dijete začeto na taj način u Jugoslaviji. Trotnow je sa svojim suradnicima iznio svoju metodu pred moralistima i drugim stručnjacima u Bavarskoj katoličkoj akademiji u Münchenu i uspio je opravdati kao etički dopustivu (samo homologna oplodnja i sva oplodena jajašca bivaju implantirana, bez ikakva eksperimentiranja). Može doći u obzir i zamrzavanje (kriokonzerviranje), redovito kraće, ali s nakanom da se oplodeno jajašce naknadno implantira biološkoj majci. Ovaj susret u Münchenu veoma je pridonio da su mnogi katolički moralisti zauzeli pozitivan stav prema izvantjelesnoj oplodnji, dakako u strogo omeđenim okvirima.

U odsjeku o medicinskim aspektima profesor antropologije u Mainzu Engelhard Schleiermacher raspravlja o početku života. Spominje dvije hipoteze: simultanu i sukcesivnu animaciju. Autor daje prednost simultanoj animaciji. Čini se da ne stoji posvema autorova tvrdnja da postoji podudaranje teologa, filozofa, pravnika i prirodoslovaca o oplodnji kao početku individualnog života. Neki (među teolozima npr. F. Böckle) pomiču taj početak nešto kasnije, budući da su oplodene stanice u ranoj fazi »totipotentne« ili »omnipotentne«, tj. još ne izgleda određeno da li će se roditi jedan individuum, blizanci, trojci itd. Možda se, bolje rečeno, može govoriti o biološkoj individualizaciji, ali je otvoreno pitanje, čini se, o personalnoj individualizaciji. Traute M. Schroeder-Kurth raspravlja o prenatalnoj dijagnostici, o njezinim metodama i opasnostima. U njemačkim prilikama smatraju da bi trudnica mlađima od 35 godina trebalo ponuditi

mogućnost antenatalne dijagnostike. Autorica smatra da se antenatalna ili prenatalna dijagnostika ne da zaustaviti, budući da rano otkriva postojanje bolesti i deformacije. Autorica također smatra da je mogućnost pobačaja sastavni dio te dijagnostike, kad se naime otkriju takve bolesti i takvi defekti kojima nema lijeka (str. 89). Dakako da katolička moralna tu ima svoje rezerve. Ulrich Tettenborn ima članak o prekidu trudnoće u genetskom i liječničkom pogledu. On navodi kako je u Saveznoj Republici Njemačkoj 1983, bilo 86.529 pobačaja (registriranih), tj. 145,2 na 1.000 rođenih. Golema razlika u odnosu prema Jugoslaviji, gdje približno na jedno živo rođeno dijete dolazi jedan pobačaj, te možemo govoriti o pravoj »pandemiji« pobačaja (prof. Breznik). Od svih pobačaja u Njemačkoj 1843. god. 2,1% bilo je na temelju »dječje« (kindliche) indikacije, tj. na temelju teške bolesti ili oštećenja djeteta. Čini se da je u ovom slučaju bolje govoriti o »dječjoj« negoli o »eugeničkoj« indikaciji, budući da »eugenička« indikacija podsjeća na društveno-političke motive.

U odsjeku o pravnim i političkim aspektima Norbert Binder govori o »genetskoj tehnologiji između slobode istraživanja i zaštite od opasnosti«. On spominje smjernice što ih je izdao njemački ministar za istraživanja i tehnologiju te, budući da ih se znanstvene institucije pridržavaju, zasada nije potrebno izdati posebne zakone. Pravnik Albin Eser govori o humanoj genetici u pravnom i socijalno-političkom pogledu. On drži da je veoma zabrinjavajuće što oplodena a još neugnježđena jajašca nisu pravno zaštićena. Posebice se protivi, kako je i naravno, eventualnim pokusima oplodnje ljudskih i životinjskih spolnih stanica i kloniranja.

U teološko-etičkom odsjeku prvi je članak J. Reitera, jednoga od urednika knjige. Njegov prilog glasi: »Etički aspekti genetskog istraživanja i genetske tehnologije«. Iznosi neka opća načela: načelo poopćivanja, »fairness«, ljudsko dostojanstvo, odgovornost, (katoličko) vjersko usmjerenje i kriteriji sadržani u kodeksima medicinske etike. Na kraju donosi »deset zapovijedi« za one koji se bave genetskom tehnologijom. Također Volker Eid, drugi katolički moralist, govori o načelima medicinske etike u teološko-etičkom kontekstu. Antonellus Elsässer obrađuje »izvanzajesnu oplodnju i pokuse na ljudskim embrijima«, također u teološkoj perspektivi. Ugledni moralist Alfons Auer (Tübingen, sada u mirovini) ima kao temu svog priloga tzv. »dječju« indikaciju, tj. kad se s moralnom sigurnošću predviđa da će se dijete roditi teško bolesno i oštećeno. Autor je protiv pobačaja i u tom sluča-

ju, osim kad je oštećenje takvo (npr. »anencefalija«) da se može samo govoriti o vegetativnom životu.

Zadnji je dio posvećen »praktičnim usmjerenjima«. Ursel Theile bavi se pitanjem genetskog savjetovanja (Genetic Counseling, započeo S. C. Read već 1947. godine), koje je već danas aktualno, a postat će sve više. Ulrike Hillig govori o ciljevima genetskog savjetovanja. Nekim bračnim parovima preporučit će se da nemaju djece, a druge će se upozoriti na opasnost rizika. U ovom savjetovanju nema mjesta eugeničkim razlozima koji se tiču cijelog pučanstva. Ursel Theile u svom kratkom prilogu tumači narav i modalitete genetskog izvješća pošto je obavljeno savjetovanje. Na kraju Maria Stührenber i Eberhard Passarge govore o alternativama kad se ne preporučuje rađanje. Uz posvojenje i brigu za neko dijete spominju i heterolognu oplodnju, što nije prihvatljivo sa stajališta katoličke moralne teologije.

Ova knjiga obrađuje tematiku koja sadrži i mogućnosti i opasnosti. U suočenjima s raznim problemima koji se ovdje nameću, važno je čuvati i razvijati temeljnu liniju kršćanskog humanizma, a pritom ispitivati korak po korak nove postupke. Ovo je područje izazov za moraliste danas. Tom izazovu ne možemo i ne smijemo izbjeći. Knjiga sadrži mnogo informacija i materijala za razmišljanje.

Marijan Valković

Helmut PIECHOWIAK (ur.), *Ethische Probleme der modernen Medizin*, M. Grünewald, Mainz, 1985, str. 182.

U nizu »Moralna teologija interdisciplinarno« (urednik V. Eid, u izdanju nakladne kuće Matthias Grünewald u Mainzu) izišla je ova knjiga »Etički problemi moderne medicine«. Urednik knjige, liječnik i evangelički teolog, akademski je savjetnik Sveučilišne poliklinike u Münchenu.

Knjiga sadrži deset priloga. Među suradnicima je i katolički moralist iz Münchena Johannes Gründel.

U prvom prilogu neurokirurg iz Hamburga Rudolf Kautzky (sada u mirovini), koji češće piše u vezi s pitanjima medicinske etike, obrađuje (ukratko) problem slike o čovjeku (Menschenbild) u modernoj medicini. On ističe kako je ta slika u biti odraz one slike koju liječnik ima o sebi. Upozorava na opasnost potcjenjivanja psihičkih elemenata i osjećajnosti i ističe složenost čovjeka u psihičkom i tjeles-